

TROGIRSKI RUKOPIS CICERONA

1644 g. našao je Marino Statileo u Trogiru, u biblioteci znamenite humanističke porodice *Čipiko* (Cippico, Cepiones), unikat Petronijeve *Cena Trimalchionis* — čuveni *H* (Codex Traguriensis, Parisinus 7989 saec. XV) Nacionalne biblioteke u Parizu¹).

Međutim, iz iste porodice, istog vremena i šta više verovatno od istog pisara sačuvan nam je i jedan *kodeks Cicerona*, koji je sve dosada, koliko mi je poznato, ostao u nauci nezaapažen. On se već punih sedam decenija čuva u arhivi katedrale sv. Ivana u Trogiru²). Kratkoće radi, nazvaćemo ga *T* (Traguriensis).

T nosi signaturu M. 181, veličine je 25×16,5 cm, a sastoji se od 67 folija moderno paginirane meke pergamene, pisane humanistikom.

Ima pet lepih inicijalnih minijatura sa likovnim pretstavama — na fol. 1r, 4v, 5v, 33r i 50r. One su višebojne (na pr., ona na fol. 4v sastoji se iz boja: plave, zelene, žute, braon, zlatne, žute, cigle i bele inkrustacije, ona na fol. 50r još i od crne boje). Minijature sa fol. 33r i 50r v. na faksimilima I i II. *Hans Folnesics*, koji je u svome znamenitom delu obradio minijature trogirskih rukopisa³), nije znao za minijature našeg kodeksa. One zaslužuju pažnju stručnjaka.

T je pisao humanista *Petar Čipiko*, 1436 g. Jer na fol. 21v stoji: „Petrus Cepio absolvi hunc libellum Luciani oratoris, tractatum e Graeco in Latinum per Rainucium, ex corrupto exemplari. Ideo lector, si melius vidisti, errata emendes. Vale qui legis. Pridie Kalendis Decembris 1436.“ To je onaj *Petar Čipiko* koji „sabire stare spomenike i kodekse sa jednim sistemom i ubraja se među prve arheologe u Evropi“⁴), otac Koriolana Čipiko, „Velikog“ (1425—1493), pod kojim cveta ta humanistička kuća, pisca „O vojevanju Petra Moćeniga, zapovednika mletač-

¹) V. *Pétrone*. Le Satiricon. Texte établi et traduit par *Alfred Ernout*. Paris 1950, p. XXII—XXIII, gde je navedena i najvažnija starija literatura.

²) Prijatna mi je dužnost da se ovde zahvalim na predusretljivosti prilikom rada u arhivu Katedrale D-r *Urbanu Krizomaliju*, opatu.

³) Die illuminierten Handschriften in Dalmatien. Leipzig 1917, No. 31—4.

⁴) D-r *Ivan Delalle*. Trogir. Vodič po njegovoj historiji, umjetnosti i životu. Split 1936, 83.

kog brodovlja, protiv turskog cara Osmana“ (De bello Asiatico, 1470—4). Kako na p. 179 rukopisa *Cenae H* stoji datum pisanja 20 novembar 1423, prilično je verovatna pretpostavka starog Trogirana, sveštenika, profesora univerziteta u Gracu i proučavaoca Dantea — D-r *Antuna Lubina* (1809—1900) da je i *H* prepisivao isti Petar Čipiko.

Kako je *T* iz porodice Čipiko dospeo u katedralu sv. Ivana lepo pokazuje i inače vrlo instruktivna zabeleška Lubinova, prilepljena na početku ovog kodeksa:

„Questo manoscritto, in carta pecora di carte settanta, appartenne alla nobile famiglia dei signori de Cippico; e come si legge alla seconda pagina della carta ventunesima, ne fu trascritta una parte da Pietro de Cippico o Cepione nell' anno 1436.

La signora Marietta vedova de Casotti, madre di Marco de Casotti e figlia di Coriolano de Cippico, chiamò, pochi anni prima di morire, mio fratello fu Giovanni, perchè tra le carte di famiglia le cercasse alcuni documenti. Rovistando tra quelle carte, il detto mio fratello trovò questo manoscritto, e vedendo essere latino, lo chiese alla vecchia Dama, dicendo che lo avrebbe passato a me. Ella benignamente vi assenti ed io ebbi il libro.

Il manoscritto è una raccolta, per la massima parte di traduzioni dal Greco di diversi traduttori, nel mondo letterario conosciutissimi. Vi è un trattato *de militia* di Leonardo Bruni detto Aretino, che fu pubblicato per le stampe, come ne attesta anche il Tiraboschi. E però il libro, in quanto il suo contenuto, non ha alcun pregio letterario: a meno forse di qualche variante che potrebbero somministrare i due ultimi pezzi, che sono di M. T. Cicerone.

Ciò non pertanto questo manoscritto è per Traù un documento preziosissimo. Esso ne fa conoscere in Pietro de Cippico, che trascrisse e corresse la traduzione del Rainuccio del dialogo di Luciano Oratore, un amatore di lettere e buon conoscitore di latino, e, come si può supporre da manoscritto, di greco: ed è testimonianza onorifica per la traurina famiglia Cippico, mentre fa vedere che, oltre al famoso latinista Coriolano Cippico, che scrisse in latino, per li suoi tempi mirabile, il libro de *Bello Asiatico*, vi erano nella nobile famiglia degli altri ancora che coltivavano le lettere con amore e con successo.

E di fatti, si fa che il dott. Marino Statileo trovò nella biblioteca di casa di Nicolò Cippico il frammento di Petronio Arbitro, contenente i libri 15° e 16°, fino allora ignoti ai dotti. Quel frammento faceva parte di un manoscritto cartaceo, nel quale vi si leggeva per primo, non i versi di Oragio Fracco, come viene detto nella Prefazione di esso frammento, pubblicato in Padova nel 1663, ma di Tibullo, Catullo e Propertio, come racconta lo Spon (t. I p. 57), che fu a Traù e vide in casa del Dott. Statileo quel codice. In esso, come dice lo stesso Spon, il dottor Statileo, allora di anni

sessanta circa ed inferno, gli fece vedere alla pag. 179 indicato l'anno e il giorno in cui era stato scritto, cioè il 1423 al 20 di Novembre. Questa data ne potrebbe far supporre che anche quel codice fosse stato scritto dallo stesso Pietro Cippico, che tredici anni più tardi scrisse il presente (*Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait aux années 1676 et 1677 par Jacob Spon et George Wheler, à la Haye, 1724*).

A questo Nicolò era bisavolo Ettore Cepione, uomo eruditissimo e di molta autorità ai suoi tempi, parente prossimo del detto Coriolano, autore del libro de Bello Asiatico, che fu probabilmente figlio di Pietro che trascrisse, se non tutto, parte di questo presente manoscritto, nel quale si trovano delle iniziali miniate, ed alcune con sufficiente buon gusto.

Gli è per ciò ch'io mi sento in dovere di provvedere alla conservazione di questo documento per Traù tanto onorifico, per ciò che ne da una prova incontestabile che nel secolo XV° erano i buoni studi coltivati. E a ciò conseguire, ne fo dono alla Biblioteca della chiesa collegiata abaziale di Traù, certo che il venerabile capitolo ne avrà la richiesta cura.

Sarebbe pertanto disiderabile che a questo manoscritto fosse unito l'albero della nobile famiglia Cippico, che non farà difficile a trovare sia a Traù, sia a Spalato presso la signora Teresa vedova di Marino de Casotti, presso la quale devono esservi, se non tutte, buona parte delle carte dalla famiglia dei Cippico.

Dott. Antonio Lubin,

Graz, 14 Marzo 1882.

emerito profess. ord. dell' Università di Graz."

T sadrži sledeće spise:

1. fol. 1^r s. Praefatio Aurispae . . . De praesidentia Imperatoris;

2. fol. 4^v s. Praefatio Guarini Veronensis in traductionem Plutarchi; 5^v s. Plutarchus de liberis educandis e Graeco in Latinum per Guarinum conversus (od f. 14^r druga ruka);

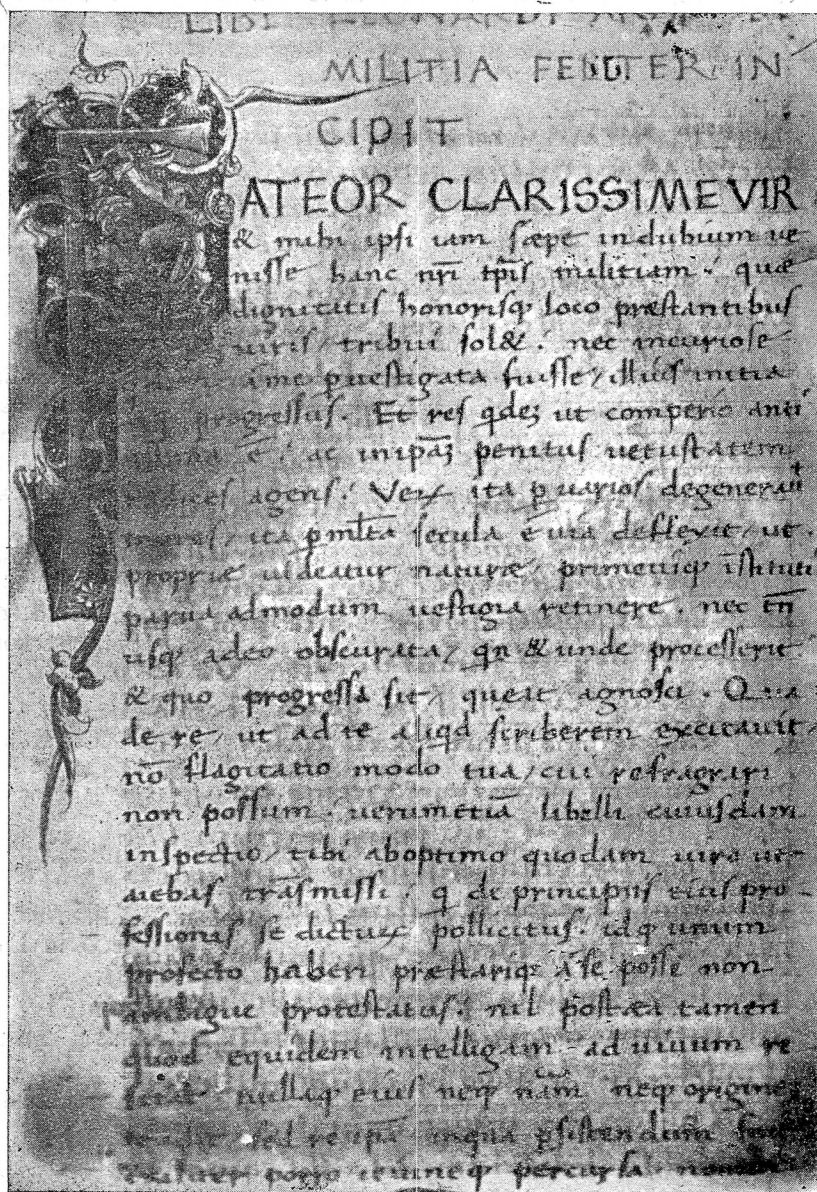
3. fol. 19^r Praefatio Rainucii in dialogum Luciani; 19^v s. Dialogus Luciani oratoris e Graeco in Latinum conversus [= Mortuorum dialogi, 10 s.];

4. fol. 22^r s. Platonis liber qui Phaedrus dicitur (latinski prevod; nedostaje početak);

5. fol. 33^r s. Liber Leonardi Aretini De militia (v. faksim. I);

6. fol. 50^r s. M. Tullii Ciceronis ad Q. fratrem (v. faksim. II); sadrži samo I knjigu;

7. fol. 58^r s. M. Tullii Ciceronis libellus d[e partitione] orationis et quaestionis, per modum dialogi i[n]ter C. et] M. Ciceronem, eius filium (v. faksim. III i IV). Zadnji foliji kodeksa nedostaju; na poslednjem, f. 67^v, rukopis prestaje rečima iz 92

MARCUS CICERO Q. FRATRI
 salutem. Et si non dubitabam, quibus
 eplam, multi nuncij fama, deatq; esset,
 ipsi sui celeritate superitura. tuq; ante ab alijs
 auditurus esses, annum tertium accessisse delide-
 rio, nostro & labori tuo: tñ exstimavi, ante q;
 tibi huius molestie nunciū perferri oportere.
 Nam superioribus lris nō unus, sed pluribus,
 cum ab alijs desperata res ēēt, tñ tibi ego spem
 mature decellionis afferebam, non solum ut
 q̄ diutissime te iocunda opinione oblectarem,
 sed etiam quia tñc adhibebatur & anabīs & i
 pretoribus contentio, ut rem posse conferri non
 diffiderem. Nūc quoniam ita accidit, ut nō
 praetores suis opibus, neq; nos suis opibus, neq;
 nos nostro studio, q̄q; proficere possimus, est
 omnino difficile nō orūiter id ferre: sed in
 nostros animos, maxis tribus & gerendis & sustinendis
 exercitiis frangi & debilitari molestia nō apparet,
 qm̄ ea molestissime ferre homines debent, quae ipsis
 culpa contracta sunt. Est quidam in hac re nō
 molestius ferendum, q̄ tibi. fidum ē enim,
 mea culpa, contra q̄ tu mecum & profuscentis
 & p̄ lras egeras, ut priore aīo nō succederet.
 Quod ego dūm saluti sociorū consulo: dūm
 impudentia nō aullos negotiorū resisto, dūm
 nrām glām tuā uirtute augeri exopto, sed nō
 sapienter, praesertim, cum id eum id comiso-
 rim, ut ille alter annus & tertium posse
 adducere. Quod qm̄ peccatum meū ē, cōsi-
 ter, c sapientia atq; humanitatis tua, ea-
 rare & p̄ficere, ut hoc minus sapienter & p̄
 prouisum diligentia tua corrigatur. Ad hūc
 p̄ uerbemēti ad om̄s partes bene audierim
 cariss, nō cum alijs, sed ut tecum inq; esse
 cōtes, si omnem tuam melem, curam, cogita-
 tionem, ad excellentem tōmibus rebus studiū
 cupiditatem incutis, mihi crede, om̄s nō

institutos plurimum de laude et . . . Fol. 58 je oštećen (v. faks.), inicijal nedostaje; C. i M. svuda su ispisani crvenim slovima⁵⁾.

Nas ovde interesuje tekst Cicerona (6 i 7): *Epistularum ad Quintum fratrem l. I* i *Partitiones oratoriae*. T je codex recens, deterior, mestimično corruptus, sa scriptura vulgaris. Opšte uzev, on ne uliva velikō poverenje. Uz to je truncus.

Ali njegov je značaj u tome što obogaćuje naše i inače veoma skromne zalihe rukopisa gornjih Ciceronovih spisa: kod prvog mi smo dosad imali samo dva MS — M (Mediceus 49. 18 saec. XIV, XV) i C (Cratandri); kod drugog — sedam (P, p, tri E (H, B, Z), R i V, v. niže). Tu i tamo T pruža ubedljive lekcije, koje će se kod budućih izdanja morati uzeti u obzir.

Tekst T oba spisa kolacioniran je sa oksfordskim izdanjima — *Epistulae L. Claude Pursera* (1946), *Partitiones oratoriae* — *A. S. Wilkinsa* (1935). Da se čitaocu uštedi put do app. crit. raznih izdanja, iza varia lectio našeg T stavljana je oznaka kodeksa sa kojim se on slaže. Tako će se odmah steći izvesna pretpostava o poreklu T.

I

Variae lectiones codicis T in Epist. ad Quintum fratrem l. I

I 2 14 proficere (*marg. al. conficere*) 6 impudentiae (*marg. al. inprudenciae*) 3 15 ad excellentis : ad excellentem M² *vulg.* 18 immo vero : gloriam vero M *marg.* 4 9 possit : posset 7 19 me : mei 20 quam : tuum q. 26 excolere : accollere (*marg. al. attolere*) M 27 voluptati : voluptatum (*cf. voluptatis Wesenberg*) 30 (si te) 9 7 expetendum : expeditum 14 urbs : urbis 15 videatur : videantur 10 17 ipsum has te : te ipsum hasce 25 Allienus (*marg. al. Avienus*) est : et 28 propter . . . de

⁵⁾ Prazan prostor na f. 4^r, 18^v i 32^v popunjen je epigramima. Tako (18^v): Epigramma ad aeneam Alexandri statuam insipientem caelum et quantulumque solo incubentem ex Phidia fibrisculptore periclyto:

ΑΙΣΣΟΝΤΙ Δ' ΕΟΙΚΕΝ Ο ΧΑΑΚΕΟΣ ΕΙΣ ΔΙΑΒΑΕΙΠΟΝΤΑ
Loquenti(l) autem simile videbatur simulacrum ad prospectantem:

ΓΑΝ ΥΙ' ΕΜΟΥ ΤΙΘΕΙ ΖΕΥ ΣΥ Δ' ΟΛΥΜΠΙΟΝ ΕΧΕ
Terram sub me committe, Iuppiter, tu autem Olympum habe.

Εἰς τὸν Ὀρφῆα (32^v):

ΘΡΗΙΚΑ ΧΡΥΣΑΟΡΟΝ ΘΑ' ΟΡΦΕΑ ΜΟΥΣΑΙ ΕΘΑΨΑΝ
Thraecium aurilyram hic autem Orpheum Musae sepeliverunt,

ΟΝ ΚΤΑΝΕΝ ΨΥΜΕΔΟΝ ΖΕΥΣ ΨΟΑΟΕΝΤΙ-ΒΕΛΕΙ
Quem occidit alteregnans Iuppiter altivolante sagitta.

(U tekstu stoji: ΑΥΣΣΟΝΤΙ ΕΙΚΕΝ ΔΙΑΒΑΕΙΠΟΝ prospectandum ΤΙΘΗΜΑ habes. — ΧΡΥΣΟΥΡΗΝ ΖΕΪΣ).

nostra : propterea ... demonstrare *M* 11 5 ad *om.* 12 13 et post dicta *add.* 13 24 accensus (accessus) 15 25 a quibus *om.* 28 fere quemquam : ferre qq. possunt 31 ascribito : ascribe 16 8 amicitiaque : amicitiaeque 10 nostris solum : s. n. 17 13 velim : velis 14 servis : *marg.* al. servos (*cf. Ernesti*) 17 facillime : facile 18 30 superiorem : sapientiozem 4 delectus : dilectus *M* 19 10 decernendis : discernendis 20 17 haec : et haec 22 aequabiliter : aequaliter *M* 21 29 etiam est : est e. 21 1 quievit : qui fuit *M* accensus : accensu (*marg.* al. accessu) 22 9 tam immoderata libertas : tanta l. i. 15 est *om.* 16 permagni : cum permagni *M* 24 2 et esse : esse et 25 9 magno et gravi : et magno 18 fanorum : furtorum *M* 22 incolant : incolunt 24 solitudinem (*marg.* al. sollicitudinem *cf. M¹ et Linker*) 26 29 aedilicio cum : aediliciorum *M* magnis : magis 30 etenim : enim 4 illo : illic 27 20 et ... et (*cf. Facciolati*) 28 31 sint : sunt (*cf. Wesenberg*) 29 11 ea : eam (*ab eadem M*) 30 15 prorogatus : propagatus 31 24 multam tibi : t. m. 1 hominum : omnium (*cf. Ursinus; marg.* al. hominum) 3 atqui : atque *M* 32 7 obsequemur : -quamur 9 consulere debemus : consulimus (*consulemus M*) 11 omnis *om.* 12 se : te *M Ernesti* 33 29 descripserat : descripserit (*descripserat M*) 36 31 quidem *om.* 37 5 laudari : -are *M* 9 videtur : -eatur 38 18 nihil : ut fieri : f. nihil 29 plene (*marg.* al. plane) 2 esse diligentissime : d. e. 3 interdum non : n. i. *M* 7 potestate : sponte animi *om.* 39 10 nuntiant : nunciatur 14 sunt (*cf. Ammiani XXVIII 1 40*) 40 19 avaritia : -ae *M* 41 25 neque praeceptis *om.* fraternis : fratris 5 re : te re 6 videantur : videbuntur 42 7 Asiae ... datum *om.* *M* 43 14 si : et si *M* 20 habet : habent tua facta : f. t. 23 *putem* : putabo (*om. M*) 28 illorum : illud 44 29 etiam illud : i. e. 45 7 perpetuo quae : q. p. 8 laudarent (*marg.* al. laudent) 14 hortatione : exhortatione 15 quia : qui *M* 18 sum : sim 46 28 Vale post servias *add.*

Prema tome, *T* je veoma srodan sa *M.* Ali on zna i za druge izvore (najbolji su dokaz 39 14 i 43 23). Lekcije *T* u 7 27, 9 14 i 15, 10 17, 11 5, 15 28, 27 20, 28 31 zaslužuju pažnju ispitivača.

II

Variae lectiones codicis *T* in Partitiones oratorias

Sigla

<i>P</i>	— cod. Parisinus 7231, saec. X
<i>p</i>	— cod. Parisinus 7696, saec. X
<i>E</i>	— tres Erlangenses, saec. XV:
<i>H</i>	— <i>E</i> 848
<i>B</i>	— <i>E</i> 858
<i>Z</i>	— <i>E</i> 863

- R* — cod. Redigeranus, saec. XV
V — cod. Vitebergensis, saec. XV
N — editio Norimbergensis an. 1497
Friedrich — W. Friedrich, Zu Cicero's Partitiones oratoriae, Philologus 47, N. F. 1 (1883), 291 s. — *Ed. Friedr.* — Teubneriana 1893.
Bornecque — Cicéron, Divisions de l'art oratoire, texte établi par H. Bornecque, Paris 1925 (Budé).

P (Pater) : M 1 2 tradidisti : transtulisti 3 et si vis *probab. om.* (v. *facsim.*) 5 est : est et 6 vel *om.* 2 9 isdem : eisdem 3 11 tribuenda : distribuenda 12 tris : in tres 13 oratoris (orationis *superscr.* al. -toris) 15 *secund.* in *om.* 19 earum rerum omnium custos memoria : earumque omnium rerum c. est m. *cf. E Friedrich* 4 3 causam : controversiam invenire primum est : p. e. i. 5 5 velit : volet *E* 7 fit : fiat *cf. p* in *om.* 8 in : eos in 6 12 insita : C. Quid insita? M. 13 testimoniorum : et t. genera sunt : s. g. 14 ut vatic. et resp. : et v., ut r. *cf. HB Friedrich* 15 haruspicum : h. [auspicum] 16 ex vol. : et ex v. 17 ex : et ex 7 19 [iura] *om. vulg.* inter ipsis et ut verba ex *Topicis* 8 5 tum ex toto . . . 7 quaeritur et 11 24 alia coniugata . . . 29 minorum intexuit (*P p vulg. cf. Bornecque atque app. cr. ed. Friedrich ad l.*), et quidem : [8 6 (*ed. Wilkins*) eius *om. Bornecque* nota : notatione eis : his iis *Bornecque Friedrich* 7 de *om.* (tum definitio . . . de quo quaeritur *Bornecque om.*) 11 24 appellamus : appellantur *Bornecque* 26 adiunctis : coniunctis *codd. Bornecque* 28 effectis : affectibus] 20 aut ipsi aut contrario : quasi repugnantia ipsi contrario, ut 22 ut : aut *vulg.* aut : aut ea *p E* quae : quae sunt *R Z* 26 praecurrentia (percurentia) 8 29 istis : his 30 sumemus : semper s. 31 eiciamus : reiciamus *Bornecque* 32 etiam *om.* et non *om.* 1 respondisti : ostendisti 2 tu loco : l. t. *RE* plenius : planius (*marg. al.* plenius) 4 rationem (*marg. al.* genera) 9 5 igitur? P. : M. Igitur cum inveniis : quom veneris 6 in *om.* *P p V* ordo : ordo est *R Z* 8 motus : motum 12 aut ad cupiditatem aut ad metum : aut ad met. aut ad cup. *E* sunt enim : e. s. [motus] : motus *E* 13 conlocationem : (collectionem) 14 ad finem accommo quaestionis : (ad fidem accommo (*marg. al.* accommodem) quaestionis (*marg. -i*) *corrup.* 15 proposito : consultatione vel propositione *contam. ex E R V et P p* fides *om.* 16 quo : qua *R E* inest : est *R E* 10 18 aut : ut modo est : e. m. 20 *prim.* aut *om.* qui audit *om.* *E* aut ut : aut ita ut 21 autem *om.* 22 senator : senatus *E V* tria haec genera : tria sunt genera haec 23 conferatur : confertur *R V E* 24 iam habet : h. i. (iam *Stangl E*) ex eo : ex se *E* 11 proponit : proponet *E Friedrich* 25 delectationem : -es 27 reformidationem : formidinem 28 hoc loco exponis : e. h. l. causarum : controversiarum *E V* 29 accommodem : commodem 12 30 in orationibus : moribus (4 inaequa-

bili *P*) 9 sua causa : suam causam 14 14 rerum ordinem persequitur : rem ordinemque prosequitur (pros. *V Z*) 15 hastas : hasta *V Z Piderit* conlocat : collocata *E V* 18 *eis* orationis : perorationisque *E V* incitandos : illicitandos 19 paulum : paululum *R V E* 15 22 principia sumenda : s. p. *H Z* 26 perorationes autem : perorationis, aut 27 conferendae : -enda 29 auditoris aures moderantur : aures auditorum moderatorum 30 eae : et immutandum (*marg.* al. imitandum) 16 1 unum : unum igitur 3 coniunctis : iunctis 6 *eis* : his *vulg.* 7 *post* imitatione *intexuit scholium* alia inferius sunt quae non nova, non (*superscr.* nisi) novata tractantur 17 16 admirabilius : mirabilius 18 20 non *om.* 19 25 sunt *om.* 27 fiet : fit *V Z* 29 contractione : tractione 2 ac : et 4 ac : et 20 4 est autem oratio : a. o. e. 5 supralata : superlata *E R V Quint.* 8 3, 43 7 atque imitatione habet (*E Friedrich contulit Quint. id., om. P R V*) 9 *is* : his *vulg.* *iis P* 10 et ceteri : certa 13 illud *om.* altero : alt. vere 21 16 habeat : habet 17 diiunctos : disiunctos sit : sic 20 verba : crebra crebris *vulg.* *cf. Friedrich et ed. Friedrich. app. cr.* paribus paria : paria paribus *Bornecque* 21 et *om.* ac : atque 22 tum . . . tum : cum . . . cum 23 fiet : fit *V Z* 24 inusitatum : tuum *P p Friedrich* 26 animis ciet : animi miscet *R V Z Friedrich* 28 signando : significando *R V Z Friedrich* 29 si : quom *N* minuendi : imminuendi 4 hoc etiam : e. h. *Z* 23 7 quidem : ita neque *Z* totum : totum situm *V Z* 8 tractatur : tractetur ex : in 9 cum : autem 11 diducitur : deducitur *p vulg.* 13 circuitus : circuitu coniunctione : in c. 24 15 commutatio potest : p. c. 17 invertatur : -itur verum : versus *vulg.* 25 21 ita : etiam 22 oratori : -em momentis : augmentis commutanda : commutata 23 et *om.* 25 vocis : vocum vultu, quae : vultuque *E V N Friedrich* valebunt : -bit 26 consentient : -tiet et eius : eiusque 27 subsequenter : -etur 26 27 quidnam *P* 28 aliud *om. E V* 30 constat : c. vox 1 ipsae : illae *R V E Friedrich* 27 4 oratoris : -tionis 5 eius partis esse : esse eius partes 7 *is* : his est initiis : i. e. 8 et habet *H V* 9 quamquam : quemvis 10 tamen (*marg.* al. cum) 14 sic : sit *E V N* 28 15 mihi *post* partis 17 ducuntur : dicuntur 18 gratia : (genera) 19 ut attente audiamur : audiantur utque attente 20 nostris : n. et e : ex 24 coniunctionis : commutationis (*marg.* al. coniurationis) 25 spe : spes 26 offensiove : -ione (*P p*) vel facta vel ea : eat 29 autem : aut et item : et iam 29 discit auditor : a. addiscit 30 complectare (completa re) in : a *vulg.* 2 transferri : referri *V Z* 30 3 consequemur : -imur 5 agetur : agitur *P R V* 9 nobis : n. aliquam ne relinquamus : non derelinquemus *R V* 10 *eis* : his 31 12 observanda : conservanda *E V* 16 adsumpta : sumpta 18 suavitatem : suaviter 32 20 sit : est 29 interpositos : si i. *P R V Z* 31 pergamus : transeamus 33 6 necne : aut ne rerum notis : n. r. 34 10 appellemus : -amus 12 notatum : notatum quum *H N* 13 declaret : -at *E* 14 partibus et : et part. *post* nar-

M. TULLII CICERONIS LIBELVS

quod et praefationis. per modum dialogi.

M. Ciceronem eius filium.

C.

M.

TYDEO tu pater letus

ut et que michi tu de ritu

Greci transfulisti si modo tu

MA n est mi Cicero quod ego

te q̄ doctissimum esse. Ociū

primum est et summū qm̄ aliq̄

Roma excindi potestis data ē de

ista tua stidia maximis occupacioni

meis antefereū libenter C. Vt ne igitur ut tu me

soles ordine interrogare sic ego te iucissim eisdem de

rebus laque interrogem. M. Sine s. plura. Sic ego ego

memuisse intelligam que accepisti et in ordine audias

que requires. C. QVOT in partes distribuendi ē omnes

doctrina docendi. M. Intres. C. Cedo quas. M. primum

i ipm̄ uim orationis deinde in orationem. Tum in

questionem. C. In quo ē ipse aut. M. In rebus et uerbis

Sed et res et uerba inueniendi sunt et collocanda. Propriis

autem in rebus inuenire. In uerbis eloqui dicere. C. E

cire autem et si est comune tamen ad inueniendum

refertur. Vox motus uultus ^{quidam autem inueniunt} dāp omis actio eloquendi

cones ē. exq; omnium reze cultus est memori. C.

Quid orationis quot sūt partes. M. Quatuor. Cui due

uident ad rem docendam. Narratio et confirmatio. Ad

impellendos animos due. Peroratio et peroratio. C.

Quid questio quas nūc habet partes. M. Infinitam quam

consultationem appello. Et diffinitam quam conuenit

sum nomino. C. C. M.

C.

VONIAM igitur primum est inueniendum

orationis quid querat. M. Vt inueniat que

admodum fiden faciat eis quibus uolet

persuadere et quemadmodum inueniat

eorum minus afferat. C. Quibus rebus fides sit. M.

Argumentis que ducuntur ex locis aut re ipsa uel

aut assumptis. C. Quos uocis locis. M. Est inquit et

Quid ē argumentum. M. Probabile
 audiendum fidem C. Quomodo igitur
 diuidis. M. Que sine arte putant
 appello ut testimonia C. Quid iuris. M.
 ut in ipsa re C. Et testimoniorum que sunt quatuor
 et humanum. Diuinum ē ut oracula
 et uariationes/ ut responsa sacerdotum
 Auspiciū, Coniecturam. Humanum
 ex auctoritate et ex uoluntate et ex oratione
 libera aut expressa in quo insunt scripta/ picta/
 iussu/ pirata, quesita. C. Que sunt que diuisi sunt
 Que insita sunt rebus ipsis tum ex toto/ tum ex
 partibus, tum ex notatione, tum ex his rebus que quo
 diammodo affere sunt ad id quo queritur/ alia conui
 gencia appellantur/ alia ex genere/ alia ex forma/ alia
 ex similitudine/ alia ex differentia/ alia ex contrariis/
 alia ex coniunctis/ alia ex antecedentibus/ alia ex con
 sequentibus/ alia ex repugnantibus/ alia ex causis/
 alia ex affectibus/ alia ex comparatione maioris/ aut
 parui/ aut minoris/ ut diffinitio/ ut contrarium
 ut ea que sunt quasi repugnantia ipsi contraria
 ut eius aut similia/ aut dissimilia/ ut consentanea
 aut dissentanea/ aut ea que sunt quasi conuicta/
 aut ea que sunt quasi pugnantia inter se/ ut ea que
 de quibus igitur cause/ aut causae euentus/ id est que
 sunt effectus. De causis/ ut distributiones/ ut genera/
 partium/ generum/ue partes/ ut primordiales res/ et quasi
 percurrentes in quibus inest aliquid argumenti/ ut res
 contentiones/ Quid maius/ Quid minus/ Quid minus sit/
 in quibus aut nature res/ aut facultates comparantur.
 C. Omnibus ne igitur ex his locis argumenta semper
 hincquis. M. Immo uero scrutabimur et queremus
 ex omnibus/ Sed adhibebimus iudicium nullius semper
 recipimus/ non nūq̃ conuenit pretermittimus necessaria.
 C. Quoniam de fide ostendisti/ Volo iurare de motu
 Ioco ut quid. Sed plenas quod ut respondetur
 quom ad orationes ipsas questionibus rationibus mentis
 C. Quid sequitur. M. Igitur quoniam ueneris collationem

Oracula
 id est ab
 oratione
 C. Tropi

Et per
 in motu

rationis 35 18 haec : hoc 19 adfecti . . . 20 modum *om.* 21
 haec : hoc 22 amicitiae . . . 23 potestates *om.* 36 25 leves : le-
 nes 37 29 praeterita : et pr. et 30 instantia *om.* 32 quae : q. et
 1 aut anni : ut autumni *H B tert.* ut *om.* 2 naturalia : n. tem-
 pori 38 3 sunt *om.* 5 cum : quo cecidit : accidit quam : ac
vulg. 6 est : ac speratum sit 7 aut : a. aliqua cupiditatis : cu-
 piditas (*marg.* -tatis) *H B* sit : est *E V* in *om.* 8 ponenda :
 ponderanda 9 genera sunt : s. g. *Z* 10 hac : huius *R H N*
Friedrich materie : -ae *R V Z* ad argumentum *om.* 11 sub-
 iecta : -ae *R V Z* animo : omnino (*superscr.* al. animo) 12
 ex : in 39 12 est : est enim 14 auditus : editus *H B* titubatio
om. 15 aliorum quid : aliquid *vulg. Friedrich* 17 cum : est cum
 indicatum : iudicatum 40 18 e *om. E R V* pondere : tempore
 22 fidem facit : fac. fid. 24 sit : est *E V* 41 27 est *om.* 28 com-
 muniū : a communi 29 proprium : primum 2 quoque *post hoc*
 42 5 de : ex 9 depellendi : -etur 11 inscitia : insita 43 12 facta :
 f. sunt 13 sunt : fiunt ea *om.* legitimis : in l. non : quae non
 16 necne : et recte ne *R V E* ex : e 17 descriptione : discep-
 tatione *E V* 44 17 agesis : age 19 est : sit 21 argumentatione :
 -em 22 docere : dicere redarguenda : -endum (*superscr.* -enda)
 sunt *P V E Friedrich* 24 tum : tum puto 25 sumpserit : -erint
 quod velit : quae velint accidere : accedere *R V E* 26 ut : ad
vulg. sic : sic enim 27 quibus in : in q. *Friedrich* 28 conqu-
 renda (tum *superscr.*) c. 45 2 quae est : et quae sit 4 est *om.*
 5 ipsum istuc : id ipsum requiro : desidero *vulg.* 46 8 videtur :
 -eatur 11 derecto igitur : dirigitur *vulg. Friedrich* sumpsitque :
 sumpsissetque niteretur : uteretur *Lambinus* 13 sese : se altera :
 alia 15 eaque : atque 47 16 etiam : autem 19 compluribus :
 quam pluribus 20 poterimus *om.* 22 aperta : apta 23 eis : his
 apertum : ap. sit *Z* 48 26 ecquonam modo [ecquonam loco] :
 et quonam loco *R V H B* 28 non *om.* 29 tamen : cum trac-
 tat : tractantur in : indigent 49 1 infirmum : firmum 2 pro-
 pria : proprie 3 exemplis : est ex. *R V Z* si quis : quibus
R V H B Friedrich 4 creditum : credendum 7 tamen : cum
 (*superscr.* tamen) 50 9 ementiti persaepe sint morique malue-
 rint : persaepe mentiti sunt et absolvi maluerunt 11 infitiando :
 [non] inficiando *P R V² Friedrich* 12 neglexerint : -erunt eis :
 his 14 ac : aut 15 pertulerint : -erunt sint : sunt 51 17 item :
 idem 18 coniecturam faciendam : fac. con. sumenda sint : sunt
 sum. 20 si : sit 52 23 restat pars : p. r. 24 est *post* quae po-
 sita 53 2 facta : ficta 3 supralata : superlata haec : nec *vulg.*
 54 7 semper est quasi : e. q. s. 11 et *om.* 12 ponderanda : po-
 nenda agendum : *superscr.* -enda 14 quamquem : quemque 55
 15 autem *om.* ex *om.* 16 e *om.* maximeque (*superscr.* at
 maxime) valent et definitiones : etiam def. valent *Z (V H B)*
 56 24 obscurae causae : c. o. sunt 25 admirabilia quae : mira-
 biliaeque 26 similibusque : et similibus si : quae si 2 valent :
 -eant 57 5 amittendi : -endis *Z N Friedrich* 7 est *om. V Z*

qua : bona 9 exprimitur : -atur *R V Z* 10 exaescit : aescit
58 13 iam sit : etiam est *R V Z* 14 augendi *om.* 15 ei : hi *V Z*
possunt *om.* 20 et *om.* 59 25 firmamentis orationis : or. f. 60
27 utendum est : e. u. 28 non *om.* 29 erit *post* vitandum enu-
meratione : numeratione 31 brevi : brevia 61 3 in *om.* *P p V*
5 causam : controversiam eam 7 propositum : consultatio *H V Z*
Friedrich controversiae : quaedam et c. *R Z* 62 9 proposito :
propositione 12 faciendum : efficiendum *R V Z Friedrich* 13
colenda sit : s. c. 14 et quid . . . necne sit *om.* natura : natura
ne *V Z* 63 sunt *om.* *P V* 20 aliquam commoditatem : aliquod
commodum referatur : refertur *codd.* 22 vivendum : sit v. 64
23 consultatione : -onibus *vulg.* ubi *om.* 25 equisnam : quisnam
26 quem : tum (*superscr.* est tum) quem *cf. P V* quidque : quid-
quid 28 omnes sunt : s. o. 65 4 qui : quid 66 12 aliud quod-
dam : q. a. enim simpliciter solum : s. e. simpl. 67 19 est prae-
cipiendi : praecipendum est 23 deleniendo : delendo *p¹ H Z*
25 quod : quae 26 saepe : semper (*superscr.* saepe) 68 27 haec
fere : f. h. 28 sit ratio : ratio est *R V E* disponendi : disputandi
20 aliamne : alia non ac : et *vulg.* 30 ex *om.* 1 C. *om.* igitur : est
propositorum causarum nobis : propositarum [consultationum]
controversiarum 2 P. *om.* admodum : admonendum
69 4 altera, ius : alterius *V H B Friedrich* probet : probet et
R V E 7 deligimus : delegimus *R E* 8 suscipimus : suscepimus
9 aut *om.* 10 civitatibus *om.* 70 16 meliore : -ori *P R V H Z*
19 ac : at 71 22 sunt profecto : p. s. 24 alterius est : e. a. 25
dictionis : dictionis [quod res sint] 26 quod *om.* *R V E Friedrich*
27 leniter : leviter 28 fidem faciendam : fac. fid. aut : aut
ad accommodatur : accommodate *H B (R)* 31 repetentur :
-antur 72 1 auditoris : -orum in eis : his in *E* 2 insignibus
post suavitatis 3 fit, si : est, ut 4 vetustis : veteribus et ipsa :
et in ipsa *R V E* 8 quodam quasi : *transposuit* 73 10 quae
om. *P H B* 11 agemus : agimus 13 *primum* et *om.* 74 15
externi : exterius *V (superscr.* externis *Z)* 16 sint : sunt *R V Z*
quae *om.* ducantur : dicuntur 18 laudes : laudas 19 tacto : ta-
cito *P H B* patietur : patitur 21 quod : quidem *Z Friedrich*
75 23 ordo est : e. o. 24 quidque : quodque *R B Z* 25 dige-
renda : dirigenda *Friedrich* 28 brevem : brevem divisionem
concludetur : -ditur 76 29 cernitur virtus : v. c. 1 vero : vere
77 6 in *om.* 7 cernitur : discernitur *R V E* 9 duplex : triplex
11 perfert *om.* 13 liberalitas *om.* 14 omne : ad omne 15 *post*
turbulentum efficitur *add. Z* 78 15 communione : commune
18 animi advertendi : animadvertendi *R V E* 19 amicitia in be-
nevolentia : in b. a. 22 sint : sunt 79 27 est *post* latior *cf. Fried-
rich* 30 quidam *om.* 31 sint *om.* proprio : propriae 80 3
[ficti] : perfecti *vulg.* 4 praeparati : parati 5 studia : recta stu-
dia ac : atque 81 14 nimis : animis *vulg.* 17 immanis : inanis
P V H B (Z) 21 bonis similia : s. b. nimia : inania *superscr.*
nimia 27 aut : et 31 ex illisque inveniendi locis : et ex illis

quae inveniendi sunt locis 32 vero : enim 2 animum adver-
tendum : ad veritatem 83 8 utilitas : utilitatis 13 et : sed et 14
liberive : liberique 84 16 quaeritur : -eretur 18 saepe *om.* 19
possint : -ssunt 20 necessarium aliquid : a. n. 21 id : idem 85
22 genus hoc : h. g. *R V* 25 utile est : e. u. 26 docendum est :
est ducendum 27 alterum : si alt. infirmare : infirmaverit 86
29 discernendis : decernendis 1 quod aliquid commodi : quae
commoda 3 propter : per 5 dictum est : e. d. *cf. P* 6 sese : se
corporis (*superscr.* -ibus) 8 quadam *om. vulg.* 88 10 etiam : autem
13 patriaeque : tum patriae pueritiaeque 14 opibus (*superscr.* ope-
ribus) 18 sint : sunt 89 23 earumque : earum 90 30 et politum :
expolitum 31 anteponat : anteferat 32 illis autem alteris : illi
autem [etiam] alteri *R V E* 91 7 magis : magni 8 quam *om.*
honestam tam : honestatem 11 fugit : fugiat *vulg.* est gravis testis :
gravis est. Est sane *Z* 13 esse : esset 15 qua re : quae *E Fried-*
rich 16 malaque : quae mala.

*Prema tome, iako tu i tamo pokazuje sličnost sa P, p,
T ipak pripada klasi E⁶).*

Beograd.

M. Marković.

SUMMARIUM

M. Marković: DE CICERONIS CODICE TRAGURIENSI

Codex Traguriensis (T) mixtus atque truncus, bibliothecae aedis cathedralis s. Ioannis, membranaceus formae oblongae (25 : 16,5 cm), foliorum 67, saec. XV (partim a Petro Cippico anno 1436 scriptus), praeter nonnullas traductiones Latinas (Plutarchi De liberis educandis per Guarinum Veronensem, f. 4v-18v; Luciani Mortuorum dialog. c. 10 ss. per Rainucium, f. 19r-22v; Platonis Phaedri, f. 22r-32v) atque Leonardi Bruni Aretini De militia librum (f. 33r-49v), M. Tulli Ciceronis Epistularum ad Quintum fratrem l. I (f. 50r-57v) et Partitionum oratoriarum cc. 1-92 (f. 58r-67v) continet.

Licet deterior atque vulgaris sit, nonnullas tamen varias lectiones non parvi momenti offert (quas v. supra) atque in Epistulis codici *Mediceo*, in Partitionibus autem tribus *Erlangensibus* cognatus apparet.

⁶) Bliža njegova srodnost sa *H B Z* ne može se utvrditi bez upotrebe faksimila tih kodeksa, a do njih je danas teško doći.